סא: האומר פרק שלישי קידושין

אי לא כתב ארץ כנען ה"א בתוככם בארץ גלעד. פי' בקונטר' דאם לא יעברו יטלו מלקם כפי המגיעם בארץ גלעד שנאחזו בה כבר והם סייעו [מתכס] לכבשה אבל בארץ כנען כלל וכלל לא שהרי לא סייעו לכבשה קא משמע לן דאעפ"כ יטלו [1]וקשה וכי אינו סברא היא שיסגו בבתיהם וירשו עם אמיהם שיצאו מלחמה [2](ועוד דאינו דומה למשל דמייתי)[3] לכך נראה לר"י לפרש דפסטיה דקרא הכי אם יעברו מלוים בראשי הלבה להיות ראשונים במלחמה בשכר טובה זו שיסגו עם אמיהם תנגן להם ארץ הגלעד ואם לא יתאמצו יותר מאמיהם ונאחזו והכי נפרש דאי לא כתב בארץ כנען ה"א אשם לא יעברו מלוים בראש המלחמה ולא יסייעו בכיבוש הארץ אלא כשאר שבטים כלל וכלל לא יטלו מארץ כנען קמשמע לן דאף על פי כן יטלו [4]וקשה דהיכי מיסק אדעתיה שלא יטלו כלל בארץ כנען כיון שסייעו בכיבוש כמו אחרים וי"ל דסד"א כיון שהוקלה ארץ כנען לשאר שבטים שהרי מאותה שעה שנשלו בני גד ובני ראובן ארץ גלעד נעשו כמו שנשלו עצמן מנחלות בארץ כנען[5] ומימא שאם לא יקיימו מנאם לא יהיה להם חלק בה קא משמע לן בארץ כנען לומר שיטלו חלקם כשאר שבטים כאן וכאן ואם תאמר לכתוב קרא בארץ כנען בלבד ולא נכתוב ונאחזו בתוככם וממילא ידענו כיון שנוטלים חלקם בארץ שהוקלה לשאר שבטים כ"ש שיטלו חלקם בארץ גלעד שלא הוקלה לשאר שבטים וי"ל דאדרבה ה"א בארץ כנען שלא נתייפה כחם דין הוא שיטלו אבל בארץ גלעד שנתייפה כחם בה יקנסו ממנה ולא יקחו בה כלום לכך נכתבו שניהם:

בשלמא לרבי מאיר היינו דכתיב אז תנקה מאלתי אלא לר' חנינא למה לי. תימה מה ענין זה אצל מחלוקת[6] והכא לא היה תנאי אלא בפירוש אמר שישבע לו שיקח אשה לבנו ממשפחתו ואם לא פירש הקרא תנקה מאלתי אם לא יתנו לך הייתי אומר שהיה עובר שבועה בין יתנו ובין לא יתנו אם לא היה מניח אשה ומה שפירש הקונטרס קשה להבין שהרי משמע מתוך פי' שאם הלך אליעזר למשפחת אברהם והם לא ירצו ליתן לו שיהא מומר בבנות כנען וחה אינו [7](דלפי זה סד"ל דר"ח כ"ג אחיי בע"א ממה שאמר ר"מ) לכן פר"י בשלמא לר' מאיר ליה ליה מכלל הן אמה שומע לאו אע"פ שבבית הוא כשאדם מתנה עם חבירו אם תעשה זה אתן לך זה [8] ואם לא תעשה לא אתן לך כמו כן כאן אע"פ שהוא שבועה אלא על מנת שיתנו הולך לפרש אם לא יתנו תהיה נקי אבל לר' מנינא דאזיל בתר סברא לפי דעת בעלי התנאים למה פירש אם לא יתנו לך פטיעה אם לא ילדו ליתן דיהיה נקי ולמה"ר[9] יצחק נראה ששתי שבועות השביעו אחת שיקח אשה לבנו ממשפחתו ושבועה אחרת שאם לא יתנו לא תקח אשה מבנות כנען ודייק מדכתיב[10] ונקית משבועתי זאת משמע שיש שבועה אחרת: בשלמא

למה לי שמע מינה לתנאי כפול הוא דאתא ור' חנינא בן גמליאל [6](אמר) אי לא כתב רחמנא בארץ כנען הוה אמינא [1]ונאחזו בתוככם בארץ גלעד אבל ארץ כנען כלל לא ורבי מאיר בתוככם כל היכא דאית לבו משמע תניא אמר רבי חנינא בן גמליאל משל למה הדבר דומה לאדם שהיה מחלק נכסיו לבניו אמר פלוני בני יירש שדה פלונית ופלוני בני יירש שדה פלונית ופלוני בני יתן מאתים זוז ויירש שדה פלונית ואם לא יתן יירש עם אחיו בשאר נכסים מי גרם לו לירש עם אחיו בשאר נכסים כפילו גרם לו והא לא דמיא משל למתניתין התם קתני יש במשמע שאפילו בארץ כנען לא ינחלו[2] אלמא כפילה לארץ גלעד נמי מהני והכא קתני מי גרם לו לירש עם אחיו בשאר נכסים כפילו גרם לו אלמא כפילה לשאר נכסים הוא דקמהני לא קשיא הא מקמי דנימא ליה רבי מאיר ונאחזו הא לבתר דנימא ליה ר' מאיר ונאחזו בשלמא לרבי מאיר היינו דכתיב [3]אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ אלא לר' חנינא למה לי [4]סלקא דעתך אמינא אם תיטיב אגרא אם לא תיטיב לא אגרא ולא דינא קא משמע לן בשלמא לר' מאיר היינו דכתיב [3]אז תנקה מאלתי אלא לרבי חנינא בן גמליאל למה לי איצטריך סלקא דעתך אמינא היכא דניחא לה לדידה ולא ניחא ליה לדידהו מייתי בעל ברחייהו קא משמע לן אם [5]לא תאבה האשה למה לי איצטריך סד"א היכא דניחא להו לדידהו ולא ניחא לה לדידה נייתי בעל ברחה קא משמע לן בשלמא לר' מאיר היינו דכתיב [5]אם בחקותי תלכו [6]ואם בחקותי תמאסו אלא לר' חנינא בן גמליאל למה לי איצטריך ס"ד אמינא אם בחקותי תלכו ברכה אם בחקותי תמאסו לא ברכה ולא קללה קא משמע לן בשלמא לר"מ היינו דכתיב [7]אם תאבו ושמעתם וגו' ואם תמאנו ומריתם וגו' אלא לרבי חנינא בן גמליאל למה לי איצטריך סד"א אם תאבו טובה ואם תמאנו לא טובה ולא רעה קמ"ל מאי חרב

למה לי. בארץ כנען דמשמע מיעוטא למעוטי שלא יטלו בארץ גלעד כנגד מלקם שבארץ כנען [1](הרי משמע נמי מונאחזו בתוככם שלא יטלו בארץ גלעד כנגד חלקם שבארץ ישראל אלא קרא יתירא הוא למדרש ביה תנאי כפול) ס"מ הוצרך לכפול ולומר אם לא יעברו לא יהא בדבר כלום ואי לא כפלו היתה מתנתו קיימת דמכלל הן לא נשמע לאו: **ורבי חנינא.** אמר לך לעולם לא בא לכפול אלא לפרש שאפי' לא יעברו לא יפסידו [2]נחלתם מכל ארץ ישראל ואם כתב ונאחזו בתוככם ואם לא ה"א לא יעברו יטלו כפי המגיעם בארץ הגלעד שנאחזתם בה כבר והם סייעו אתכם לכבשה אבל בארץ כנען כלל לא בתוכה יטלו ולא בארץ גלעד כנגדה להכי כתב בארץ כנען שאף בארץ כנען יטלו אע"פ שלא סייעו לכובשה אבל למעוטי שלא יטלו ארץ הגלעד כנגדה לא אינטריך דמכלל הן הוה שמעינן לאו: **כל היכא דאית לבו משמע.** ועל כרחך לא כתב בארץ כנען אלא למעוטי ארץ גלעד שלא יטלוה כולה על פי מתנתו שאמר להם ונתתם להם וגלמדינו דמכלל הן לא הוה שמעינן לאו: **משל.** דמשה: **למה הדבר דומה כו'.** כך אמר הבטיחם יטלו ארץ כנען ושני שבטים אלו יעברו את הירדן למלחמה והיינו דומיא דימן לאדם מאתים זוז ויטלו ארץ הגלעד ואם לא יעברו לא יפסידו חלקם בארץ כנען דהיינו שאר נכסים: **מי גרם לו ליטול עם אחיו כשאר נכסים כפילו גרמה לו.** דאם לא כפל הייתי אומר דאם לא יתן יטול בתוכו שדה כפי חלק המגיעו בו אבל כשמי שדות שהקיימים לאחיו לא יטול כלום וכל שכן שלא יטול בתוכו שדה כנגד שאר נכסים. אף כי גד ובני ראובן כפילת הדברים גרמה להם ליטול חלקם בארץ כנען שאם לא כפל הייתי אומר לא יטלו בה כלום אלא בארץ גלעד מה שמגיעם בה: **הכס.** מתני' קתני שאם לא כפל לא היו נוטלין כלום לא כאן ולא כאן דקתמר שאף בארץ כנען שאיננה חביבה להם לא יטלו מדקתני שאף משמע דכל שכן בארץ גלעד שבחרו בה: ה"ג **אלמא כפילה לארץ גלעד נמי אהני והכא קתני מי גרם לו כו'.** אלמא לא אהני אלא לארץ כנען דבלאו כפילה נמי הוו שקלי מה שמגיעם בארץ גלעד: **לא קשיא.** מתני' דקתני שאף דמשמע דכל שכן בארץ גלעד: **מקמי דנימא ליה ר' מאיר.** אם כן נכתוב ונאחזו והוה סבר ר' חנינא דכולא מילתא דרים רבי מאיר לתנאי כפול הלכך אמר ליה שאלמלא כן שכפל דבריו יש [1]משמע שאף בארץ כנען לא יטלו וכ"ש במקום החביב להם דמכלל הן היינו שומעין לאו ואם לא יעברו לא תתנו להם את ארץ גלעד וממילא דבארץ כנען לא שקלי דהא לא אזלי למכבשה ובריתא דקתני דלא אהני כפילה אלא לארץ כנען אמר רבי חנינא בתר דאמר ליה ר' מאיר נכתוב קרא ונאחזו למ"ל בארץ כנען [2]אמר ליה ר' חנינא ליטול חלק בארץ כנען אהני דאי לא כתביה הוה אמינא ונאחזו בתוככם בארץ גלעד: **שאת.** משאת שכר: **ואם לא תיטיב לפתח.** פורענות מוכנת לבא אלמא כפילה בעינן [3]תיטיב [4]נשמעת מכללא: **מ"ד כו'.** כלומר מכללא לא הוה נפקא לן אלא ניטול מתנה הא אם לא תיטיב לא תשא שכר ופורענותא נמי לא תשקול לבני אינטריך כפילה דינא דפורענותא: **בשלמא לר' מאיר.** דאמר מכללא לא שמעי' היינו דכתיב אז תנקה מאלתי לפי שהשביעו אם לא אל בית אבי תלך תחול עליך שבועה ומכללא לא שמעינן דאם תלך לא תחול: **למה לי.** לפרושי אם תלך תנקה אלא דאי לא כפליה לא הוה מבטל תנאה לשבועה דאפי' לך תחול עליו אם יקח לו אשה מבנות כנען: **היכא דניחא לה.** לאשה: **ולא ניחא להו.** לקרובים: **נייתי.** להכי נכתב האי לאיתלי נמי בקרובים ואם לא יתנו לך קרובים והיית נקי: **למה לי.** ואם בחקותי תמאסו נשמע מכלל ברכה קללה:

מסורת הש"ס

ד) תנאי שכתבנו. ור' חנינא מ"ינ אתנאי כפול לחודיה ו' אמר שלא אמר אם לא יברו להדות שצריך תנאי כ זאל דוראי אין צריך דמכלל ד' אתה שומע לאו, אלא ל' הדות (שלא) [שאף אם לא] יברו [מ"מ] ינחלו בארץ כנען. ומיהו צריך תנאי קודם לעשה וכן צריך הן קודם לראו. **נמ'.** שפיר קאמר ליה. כ"ומר הואיל ואיכא למימר שעמא דמשום הכי אצטריך ליה למימר הכי הו לא גמרינן שכך הוא משפט התנאי. ונאחזו בתוככם. דמשמע שאם לא יעברו לא יפסידו חלקם. בארץ כנען למה לי. ש"מ) שבא לומר שלא יהיה התנאי כלום, שלא יטלו בארץ הגלעד כנגד חלקם שבארץ כנען. אלא יטלו חלקם ג"כ בארץ כנען. שהמעשה בטל מכני זאת הכפילה. **ירושלמי.** בכל אתר [אית לר"מ ממשמע לאו] אית שומע הין והכא לית ליה]. פי' באיסורא דוקא כדאיתא בס"פ שבועת העדות [ובשבועות לו, ב] מדה ר' מאיר באיסורא, ובהא אפילו גבי איסורא לית ליה, דהא בכללי תלמודא אמרינן לרבי מאיר ליה ליה מכלל לאו אהה שומע הן כדאיתא פ"ק דנדרים [יא, א]. וכתב הרב בתשובה שאלה [שו"ת הרי"ף לזיזינו סימן לא] שאין צריך לכפול התנאי אלא בגיטין וקידושין אבל במונא לא בענין תנאי כפול. איכא מ"ד שדעתם הוא שאין זה מוכר ונוקן קרקעות אלא על תנאי שהקנה ו) ואין נוציא אותו מידו אם לא על תנאי שהתנה, אבל גיטין וקידושין אומרן דעת הוא מכיון שנתן רצונו לגרש או לקדש אין התנאי אלא כפפליגה בדברים וקיימו הדעת הוא ורחוק הדעת הוא, ואין תנאי מועיל בו לקרב ולרחק אא"כ חזקי בתנאים שנתפרשו בו, ותנאי בגי גד ובני ראובן לא היתה הארץ מוחזקת בידיהם. ומשום הכי הוצרכו לחזק התנאים. אבל קרקע המוחזק לו לאדם מירושתו או ממקחו א"צ חזוק לתנאי ואם לא נתקיים מה שהתנה לא נוציאנו מידו. ע"כ. [וכן כתב הר"ם בזכייה פ"ג (ה"יח) ורבותי הורו שאין צריך לכפול את התנאי ולהקדים הן ללאו אלא בגיטין וקדושין בלבד ואין לדבר זה ראיה. ע"כ. ובעל התשלום כתב בגדרים פ"ק [יא, א] דשאר משפטי התנאי בעי הרי"ף אפילו בממונא דהא אפילו ר' חנינא מודה בהו בדפרישנא ואף רבנן לא פליגי עליה אלא בכמכיל לאו אהה שומע הן, ריחיד ורבים הלכה כרבים, והאי דגבי גיטין וקדושין בענין תנאי כפול משום דאשכחן לשמואל דאתקין בגיטא דשכיב מרע תנאי כפול ז) ועשה זה שמואל שחשש לב"ד דס"ל כר' מאיר איכא ב"ד דס"ל כר' מאיר דבעי תנאי כפול ואתי למשרי אשת איש לעלמא ולרווחא דמילתא הוא דעבד, הלכך הואיל וחשש שמואל לזה אגן נמי נחוש לחומרא ולא לקולא, אבל בדיני ממונות לא היישינן לר' מאיר. ע"כ. וליכא למימר דר' מאיר לא בעי תנאי כפול בדיני ממונות דהא תנאי בני גד ובני ראובן בדיני ממונות הוא, ובעל ההשלמה כתב שהרי"ף כתב בתשובה דבממונא לא בעינן תנאי כפול והן קודם ללאו וחנאי קודם למעשה ולא חד מאנפי דתנאי, ואין להכיא ראיה ממה שפירש [הרי"ף] במי שמת (רמז תתסט) בההיא עובדא דפרק יום טוב שחל (ביצה כ, א) שעמא דאמר הבו ליה ולינסיב, שלא פירשה משום מעשה קודם לתנאי כמו שפירשו שאר המפרשים, שהרי הר"ם פירשה כן*. והטעם דשכיב מרע היה וא"צ יד מאנסי דתנאי, דאילו רישא כי אמר הבו ולינסיב והרי ולינסיב תנאי, אי נסיב שקיל ואי לא לא, ואעפ"י שהמעשה קודם לתנאי. תדע דהא בסיפא דאמר לינסיב והבו ליה אע"פ שלא כפל את תנאו הרי תנאו תנאי אפילו לדעת הר"ם שכתב במכתן בענין תנאי כפול אלא ודאי בשכיב מרע לא בענין חד מאנפי דתנאי דאיכא קנין וקנין כמעכשיו דמי**. ואיכא מאן דפסק כרב אדא (ופסק) [דבענין נמין תנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר ח) ועשה משפטי התנאי ששה. אבל הר"ם [אישות שם] כתב שאינן אלא ארבעה כמ"ש, ופסק כר' מאיר ל"ש באיסורא ל"ש בממונא. ומיהו הרי"ף הביא בתשובות [שו"ת הרי"ף שם] משפטי התנאי דפרק מי שאחזו וביאר תנאי ומעשה בדבר אחר כדאיתא במי שאחזו [נישין שם].

*ד"ל שהרי הר"ם מפרש ג"כ כהרי"ף שם ואף שהר"ם ס"ל דבענין תנאי קודם למעשה (ד"ז), **זה אינו מובן דאף אם נאמר דהיה מחנת שכ"מ דבעי קנין מ"מ מחנת בריא בוודאי בעי קנין ואעפ"כ בענין משפטי התנאים ואולי דחמר כאן וצ"ע (ד"ז).

תורה אור השלם

1. ואם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתוככם בארץ כנען: כמדבר לב ל
2. הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו: בראשית ד ז
3. אז תנקה מאלתי כי תבוא אל משפחתי ואם לא יתנו לך והיית נקי מאלתי: בראשית כד מא
4. ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת ההשב אשיב את בנך אל הארץ אשר יצאת משם: בראשית כד ה
5. אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם: ויקרא כו ג
6. ואם בחקתי תמאסו ואם את משפטי תגעל נפשכם לבלתי עשות את כל מצותי להפרכם את בריתי: ויקרא כו טו
7. אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו: ישעיהו א יט

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה למה לי אם וכו' נשמעיניה מכללא: (ב) תוס' ד"ה כשלמא וכו' אתן לך זה שאם לא יעשה לא יתן לי כמו כן:

מוסף תוספות

א דלהכי כתיב בארץ כנען שיטלו אע"פ שלא יסייעו לכובשה. תוס' טוף. ב. מה שתלה רש"י הטעם בסיוע כיבוש לא נהירא דבמשל שהביא אח"כ לא שייך טעם זה. תוס' הרא"ש. ג. והשתא ניחא דהעברת החלוץ הוי כעין נתינה מאתיים זוז בשבטל. שם. ד. וכן פירש"י לקמן (ד"ה מי גרם) טעם המשל שאם לא הזכיר בבפילתו לשאר נכסים לא היה נוטל כהם לפי שהוקצו לשאר אחים. שם. ה. וכן במשל דבסמוך אם לא אמר אלא יירש בשאר נכסים ולא אמר עם אחיו הו"א דוקא בשאר נכסים יירש עמהן אבל באותו שדה החשובה שראוי ליתן עליה מאתים זוז לא יטול שנקנוס אותו כנגד היפוי כח. שם. ו. כי שתי הסברות אמת הם ואיזו מהם שלא היה כוחב הייתי אומר שלא יטלו בה. שם.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com